

KADINLARLA FORUM TİYATROSU

8 Mart Dünya Kadınlar Günü ve 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü kapsamında Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü'nün kurucu öğretim üyelerinden Prof. Dr. Zehra İpşiroğlu ile Yrd. Doç. Dr. Nihal Kuyumcu ve Jale Karabekir'in konuşmacı olarak yer aldıkları "Kadınlarla Forum Tiyatrosu" başlıklı panel 19 Mart 2009 tarihinde fakültemizin Genel Kurul Odası'nda gerçekleştirilmiştir*.

Nilgün Firidinoğlu (Moderatör) : Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü'nün düzenlediği "Kadınlarla Forum Tiyatrosu" başlıklı panele hoş geldiniz. Değerli hocamız ve bölümümüzün kurucusu Prof. Dr. Zehra İpşiroğlu, bölümümüzün yıllardır birlikte çalıştığı öğretim üyesi Yard. Doç. Dr. Nihal Kuyumcu ve ülkemizde feminist tiyatro çalışmaları yapan ilk tiyatro grubu Tiyatro Boyalı Kuş'un kurucusu ve genel sanat yönetmeni, bölümümüz mezunu Jale Karabekir ile birlikteyiz. Sözü değerli konuşmacılarımıza bırakmadan önce Augusto Boal ve Forum Tiyatro ile ilgili birkaç şey söylemek istiyorum.

Panelimizin konusunu oluşturan Forum Tiyatrosu, Brezilyalı yönetmen, kuramcı ve oyun yazarı Augusto Boal tarafından geliştirilmiş olan Ezilenlerin Tiyatrosu kuramının tekniklerindedir. Katılımcı bir tiyatro örneği olan Forum Tiyatrosu'nun en önemli özelliği seyirciyi oyuncu haline getirmesidir. Boal' in Ezilenlerin Tiyatrosu kuramı ve tekniği, döneminin tiyatro düşüncesine bir karşı duruş barındırır. Boal, Aristotelyan tragedya sistemini seyirci açısından baskıcı olarak nitelendirdiği için kendi tiyatro politikasını kurgularken, geleneksel tiyatro anlayışından farklı olarak, seyirciyi aktif ve oyunu yönlendiren konumuna getirmektedir. Kathartik olandan uzaklaşan bu anlayış, Brecht' in düşünsel etkinlik içerisindeki seyircisinden de farklı olarak seyirciyi doğrudan oyuna dahil eder. Böylece ortaya seyirci – oyuncu kavramı çıkar. Forum Tiyatrosu, insanların günlük yaşamlarında karşılaştıkları baskıyla mücadele edebilmeleri için tasarlanmış bir prova tiyatrosudur. Forum Tiyatrosu anlayışına göre tiyatro izlenen bir şey olarak değil, bir dil ve ifade biçimi olarak kabul edilir. Tiyatro sesini duyurma ve görünür olmaya yardımcı bir araç olarak düşünülür. Bu teknik bütün dünyada, oldukça yaygın bir uygulama alanı bulmuştur. Forum Tiyatrosu tekniğinde, katılan toplulukla birlikte ortak sorunların saptanması, bu sorunların sahne üzerinde oynanması ve seyircinin oyuna katılarak çözümler üretmesi ve önermesi hedeflenir. Bu noktada sözü Forum Tiyatrosu uygulamaları ve atölye çalışmalarından örnekleri dinlemek üzere konuşmacılarımıza ve ilk olarak Sayın Prof. Dr. Zehra İpşiroğlu'na bırakıyorum.

Zehra İpşiroğlu: Teşekkürler. Önce bir iki şey söylemek istiyorum. On yıl sonra ilk kez buradayım ve tahmin edebileceğiniz gibi çok heyecanlıyım. Bu bölümü birlikte kurduk. Bütün hocalarınızla birlikte Kerem Hoca (Karaboğa), Fakiye Hoca (Özsoysal), hep birlikte oluşturduk. Ama ben on yıl önce Almanya'ya gittim, çalışmalarımı bir süredir orada sürdürüyorum. Arkadaşlar da, çok güzel ve verimli bir biçimde, Tiyatro Bölümü'ndeki çalışmalarımı sürdürerek Bölümü bu aşamaya getirdiler. Şimdi ilk kez buradayım ve sizlerle bir aradayım. Bundan dolayı da çok sevinçliyim. Geldiğiniz için de hepinize teşekkür ederim.

Almanya'da Duisburg-Essen Üniversitesi'nde Türkçe öğretmeni yetiştiren bir bölümde ders veriyorum. Öğrencilerim büyük oranda göçmen kökenli öğrenciler. Bu öğrenciler Türkçe öğretmenliğinin yanı sıra spor, İngilizce, Fransızca, Almanca gibi ikinci bir bölüm daha seçerek eğitimlerini iki branşlı olarak tamamlıyorlar. Duisburg- Essen Üniversitesi Türkçe Eğitimi bölümünde çalışmaya başladıktan sonra öğretmen olmak için yaratıcılık potansiyelinin harekete geçirilmesinin ne kadar önemli olduğunun iyice bilincine vardım. İyi bir öğretmenin mutlaka "yaratıcı" bir öğretmen

* Paneldeki konuşmaların deşifreyasyonu bölüm öğrencilerinden Zeynep Coşkun ve Burcu Güler tarafından yapılmıştır.

olması gerekiyor. Bu bağlamda, tiyatro çok önemli bir işleve sahiptir. Özellikle Forum Tiyatrosu'nun bu konuda gerçekten mucizeler yaratabilecek nitelikte olduğunu düşünüyorum. Ne açıdan? Bunu size anlatmaya çalışayım.

Almanya'daki göçmen işçi aileleri, özellikle de benim bulunduğum Ruhr bölgesinde, kendi içine kapalı bir yaşantı sürüyorlar, gettolarda yaşıyorlar. Öyle ki yaşadıkları mahalle sokak ya da bölgelerde Almanlar yaşamıyor bile. Oralarda gezdiğiniz vakit bir Almanya bile rastlamıyorsunuz. Adeta kendi küçük kasabalarını oluşturuyorlar.

Almanya'da doğup büyümüş bir Türk öğrencim bana, "On bir yaşında hayatımda ilk kez bir Alman gördüm" dedi. Ortaokula gidince başka bir okula, başka bir bölgeye gönderilmiş ve ilk kez o zaman bir Alman'la karşılaşmış. Türkiyeli göçmen çocukları Almanya'da Alman toplumundan soyutlanmış bir biçimde yaşıyorlar. Oysa aralarında öğrencilerimin de bulunduğu Türkiyeli gençler yaşamlarını Almanya'da sürdürecekler; bunun için, oraya ayak uydurmak durumundalar. Ne var ki sürdürdükleri bu soyutlanmış yaşam biçimleri modern yaşam ile geleneksel toplum arasında sıkışmalarına neden oluyor. Almanya'ya Türkiye'den gitmiş olan işçilerimiz, yani altmışlı, yetmişli yıllarda gitmiş olanlar bütün geleneklerini, törelerini de beraberlerinde götürdüler ve oradaki yaşamlarını bunlarla şekillendirdiler. Kuşkusuz bu kendi içine kapalı bir yaşam biçimini beraberinde getirdi. Elbette bu durumu tüm göçmen ailelerini içine alacak bir biçimde genelleştirmeyiz, çünkü bunu kıran insanlar da var, ama bunun çok da kolay olmadığını söyleyebilirim. Benim öğrencilerim elit bir katmanı oluşturuyorlar. Düşünün ki, bunlar liseyi bitirmişler, üniversiteye geliyorlar ve öğretmen olacaklar. Öğretmen olup onlar da dördüncü, beşinci kuşak göçmen çocuklarına seslenecekler. Yani onlar çok özel bir kesimi oluşturuyorlar. Buna rağmen onlar da aynı sıkışmışlık içindeler. İki arada bir derede bir yaşamın içindeler.

Forum Tiyatrosu – az önce Nilgün'ün çok güzel açıkladığı gibi – sorun odaklı bir tiyatro, doğrudan gücünü yaşamdan alan bir tiyatro örneği olarak bu bağlamda çok büyük olanaklar sunuyor bize. Gençler, Forum Tiyatro sayesinde, kendi yaşamlarını bir yerde sergileme, kendi sorunlarını gösterme olanağını buluyorlar. Biz nasıl yaşıyoruz, Avrupa'daki işçilerimiz nasıl yaşıyorlar, hangi sorunlarla karşılaşılıyorlar, bu sorunları nasıl çözmeye çalışıyorlar, engeller neler gibi sorularla biçimlenen oyunlar çıkıyor ortaya. Benim gözlemlediğim ve son yıllarda biraz daha fazla üzerinde durduğum en temel sorun ise toplumsal cinsiyet sorunu. Çünkü burada olduğu gibi oradaki Türklerde de çok ataerkil bir yapılanma var. Bizim toplumumuzda aile olgusu çok önemli bir unsur. Şimdi bu bağlamda Forum Tiyatrosu uygulamalarımızdan söz etmek istiyorum. Özellikle de aileyi konu alan çalışmalarımızın üzerinde durmak istiyorum.

Aileye bağlılık çok önemli bir konu bizler için. Ben de, kendi anneme çok bağlıyım, bunu genç arkadaşlarım bilirler. Ancak bunun bir bağımlılığa dönüşmemesi gerekiyor. Genellikle bir kuşak öncesi genç kuşağı çok eziyor, onları bir şekilde gelenekler içine hapsederek boğuyor. Kuşkusuz bu hangi toplumsal katmandan geldiğinize ya da nerede yaşadığınıza da bağlı bir durum. Almanya'da yaşayan gençler bu sorunu çok yoğun bir biçimde yaşıyorlar. Her şeyden önce ailelerine çok bağlılar. Bir keresinde şöyle bir oyun oynamıştık: "Yaşamda oynadığınız rolleri yazın". Her bir rol ayrı küçük bir kâğıda yazılıyor; öğrenci, sporcu, anne, oğul gibi. Sonra da bu rollerden kurtulması gerekiyor, yani kâğıtları atıyor. Çok zor bir oyun, çünkü rollerimizi içselleştirmiş oluyoruz ve bu rollerden kurtulmak son derece zor bir şey. Fakat önemli olan en sona hangi rolün kaldığı. Bunun üzerinde durmamız gerekiyor. Ne zaman bu oyunu oynadıysak, inanmayacaksınız, sona ya oğul ya da kız, yani ailenin oğulu ya da ailenin kızı olmak kaldı. Hep bu sonuç çıktı. Hatta evli ve kendi çocukları olanlar dahi "Ben oğul rolünden vazgeçmek istemem", "Ben kız rolünden vazgeçmek istemem", "Annemin babamın koruması altındayım" gibi sözler söylediler. Bu ilginç bir sonuç ve bunu anlamak gerekiyor. Çünkü aile bir güvence ortamı sağlıyor. Özellikle Almanya gibi yabancıyı dışlayan bir toplumda kişinin kendini rahat hissedebileceği, güvende duyabileceği bir ortamı oluşturuyor aile. Öte yandan aileyi her şeyin üstünde tutmak ve bunu bir bağımlılığa dönüştürmek başka tür sorunların ya da

engellerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Biz de yaptığımız çalışmalarda özellikle bunların üzerinde durmaya çalıştık. Gençler doğaçlama çalışmalarında bu tür sorunları kendiliğinden çıkarıyorlar. Ben onlara şimdi şu konu üzerinde çalışalım demiyorum. Kendi yaşamlarını malzeme aldıklarından doğaçlama çalışmalarının konuları ve bu konulardan yola çıkarak kurgulanan oyunlar kendiliğinden ortaya çıkıyor. Bu oyunlarda üzerinde durdukları temel sorunların başında ise kız çocuk-erkek çocuk ayrımcılığı geliyor. Ailelerde hep bir ayrımcılık var, kız çocuklar farklı yetiştiriliyor, erkek çocuklar farklı yetiştiriliyor. Bu da yine bize özgü olan bir şey, Almanya' ya özgü olan bir durum değil hepimizin bildiği gibi. Kız çocukları daha iletişimseller, ama ev kızı olarak yetiştiriliyorlar, daha kapalı bir ortamda tutuluyorlar; erkek çocukları daha özgürler, daha rahatlar. Bu yetiştirme biçiminin getirdiği sorunlar sürekli gündemlerinde, çünkü üniversiteye gelen gençler artık böyle bir ayrımcılığı yaşamak istemiyorlar.

Forum Tiyatrosu bağlamında bu konuyla ilgili çok kısa iki oyundan söz edeceğim. İlki şöyle: Ailenin iki çocuğu var, Özlem ve Özgür. Özgür çok serseri yapılı bir çocuk, Özlem ise çok akli başında ve hukuk okumak istiyor. Lise son sınıfa gelmiş, o yüzden de başvurusunu yapması gerekecek. Bir sofrada oturuyorlar ve Özlem hukuk okumak istediğini babasına söylemek istiyor ama sürekli bir şeyler yapması gerekiyor. Sofraya yemek getiriyor, annesine yardım ediyor. Tam söze girecek, konuşacak, konuşamıyor. Özlem korkuyor. Sonunda ağzından baklayı çıkarıyor. Fakat baba, amca vs. Özlem'in söylediklerini hiç ciddiye bile almıyorlar, "Hukuk bir kızın okuyabileceği bir şey mi" diyerek, dalga geçiyorlar. Tam o sırada telefon çalıyor. Bu arada telefon çalana kadar Özlem'i sahnede şöyle görüyorsunuz: Süklüm püklüm, hep hizmet eder halde, mutfağa gidiyor, bir şeyler getiriyor. Buna karşılık Özgür, ikiz kardeşi, ayaklarını uzatmış walkman dinliyor, bir yandan çorbasını kaşıkıyor. Yani ailede çok belirgin bir ayrımcılık var. Telefon çalıyor ve Özlem telefona gidiyor, Alman arkadaşı arıyor ve bir projeden söz ediyorlar. Özlem, telefonda Almanca konuşurken birden değişiyor. Bütün kişiliği değişiyor, davranış biçimi değişiyor, duruşu değişiyor. Kendine güvenen genç bir kadına dönüşüyor. Sonra sofraya geri döndüğünde yine süklüm püklüm bir halde, hukuk konusunu açıyor. Babası, hukuk değil ama öğretmenlik ya da başka bir şey okuyabileceğini söylüyor. Tam bu sahnede oyun kesiliyor ve katılımcılardan bir çözüm üretmeleri bekleniyor.

Buna benzer bir örnek daha verdikten sonra katılımcıların tepkileerini size aktaracağım. Çünkü bu oyunları değişik gruplara oynadık. Yani hem üniversite çevresinde, hem lise öğrencilerine, yani aşağı yukarı aynı sorunları yaşayan gruplara oynadık.

Oynadığımız ikinci oyunda da şöyle bir şey düşünün: Baba işsiz ve çok sıkılıyor, sürekli televizyon seyrediyor evde. Anne sürekli koşturma halinde. Çocukların ikisi üniversitede okuyorlar ve üniversiteden geliyorlar, erkek çocuk ve kız çocuk, "Para istiyoruz çünkü üniversite harcı arttırıldı" diyorlar. Baba, "Benim size verecek param yok" diyor, kıyamet kopuyor ve burada oyun kesiliyor. İzleyicilerden gelen tepkilerle baba yavaş yavaş yumuşuyor. Bu sefer erkek çocuğa "Tamam senin için parayı bulmaya çalışacağım" derken, kız çocuğuna "Sen nasıl olsa evleneceksin, senin için okumak önemli değil" diyor. Yani iş giderek karmaşık bir boyut almaya başlıyor. Babanın maço tavırları, yavaş yavaş yumuşuyor, çünkü anne arabulucu olmaya çalışıyor. Çözüm hep anneden bekleniyor. Sonunda baba öyle bir noktaya geliyor ki, "evet, tamam, para bulacağız" diyor, ama ortada para yok. Esas sorun da bu. Ortada bir çıkmaz var, o noktada bir çıkışsızlık hissettik. Böyle anlarda ben devreye giriyorum. Aslında bu tür çalışmalarda ben gözlemci olmayı tercih ediyorum, ancak bu oyunda anne rolünü üstlendim ve bu çıkmazdan nasıl kurtulabiliriz sorusuna bir yanıt aradım. Annenin de çalışabileceğini söyledim, çünkü baba, annenin çalışmasına izin vermiyordu. Baba bu konudaki fikrini değiştirdi. Bu şekilde her şey tatlıya bağlanmış, olay çözümlenmiş gibiydi ama ben bir şey daha yaptım. Dedim ki; "Tamam ben sabah çıkacağım, akşama kadar çalışacağım ama sen bütün gün evdesin. O zaman bütün ev işlerini sen üstleneceksin. Evi temizleyeceksin, yemeği pişireceksin..." İnanmayacaksınız, ben bunu söylediğim anda, oyun ve gerçek birbirine karıştı, müthiş bir tepki aldım. Baba bana bağırmağa başladı, çocuklar da, anne babayı rezil ediyor diye babanın tarafını tutmaya

başladılar. Tuhaf bir gerilim oluştu. Orada joker oyunu kesti ve tekrar oyun üzerinde tartışıp konuşmaya başladık. İzleyiciler

gerçi anneye hak veriyorlardı ama ancak babanın ev işlerini yapması söz konusu bile olamayacağını söylüyorlardı. Ailenin reisi olarak babanın bu şekilde küçük düşürülmesi düşünülemezdi bile. Burada Türkiyeli öğrencilerinin sistemde bir değişiklik yapmak istemediklerini görüyorsunuz. Bu çok önemli. Şöyle düşünüyorlar: elbette bir kız çocuğunun da erkek çocuğu kadar okumaya hakkı var, annenin bir şekilde çözüm bulması gerekiyor, hem anne arabulacak, hem anne babaya bağlı olarak babayı memnun etmeye çalışacak. Öğrenciler, bütün yükü, bütün sorumluluğu anneye yüklediler. Biz bu soruna bir çözüm bulamadık. Aslında Forum Tiyatrosu'nun en hoş yanı sonunda değişik çözümlerin ortaya çıkması. Ancak burada çözüm çıkmamış olsa da, en azından bir takım şeylerin sorgulanması önemliydi. Bazı tavırların sorgulanması ve üzerinde konuşulması önemliydi.

Öğrencilerim doğaçlama yapma konusunda, Forum Tiyatrosu alanında inanılmaz derecede başarılılar. Profesyonel oyuncu gibiler. Bunun nasıl olduğu üzerine düşündüm, yani nasıl bu kadar yetenekli olabiliyorlar? Hani "Tiyatroculuk bizim kanımızda var" derler; ben buna pek inanmıyorum, başka bir şey olmalıydı. Sonra şöyle düşündüm: aslında Forum Tiyatrosu'nda klişeler oynanıyor, yani tipler de gerçek karakterler değil, klişe tipler ve yaşananlar da klişeler. Sonuçta insanlar klişeleri yaşıyorlar ve içselleştiriyorlar ve çok kolay bir şekilde onu canlandırabiliyor. Belki de henüz birey olamamış kişilerden oluşan bir toplum bunu çok daha rahat yapabiliyor. Bu benim tezim, yani bunun üzerinde tartışılabilir. Öte yandan öğrencilerin doğaçlamalardaki başarılarının ardında yatan bir diğer unsur çok iletişimsel olmaları. Alman aileleri ile karşılaştığımızda daha kalabalık ailelerden geldiklerini söyleyebilirim. Kalabalık aile yaşantısının bir getirisi olan bu iletişimsellik de doğaçlamalarda rahat olmalarında, oyunculuğun iyi olmasında, birbirleriyle konuşabilmelerinde önemli bir etken.

Bizim üzerinde durduğumuz noktalardan biri de annenin rolünün bu ailelerde ne olduğu. Hep anneden çözüm bekleniyor, bütün sorumluluk anneye yükleniyor. Anneden biz ne bekliyoruz? Bunun üzerinde dururken şöyle bir oyun ortaya çıktı: ithal gelin sorununu gündeme getiren bir oyun. Belki duymuşsunuzdur Almanya'da yaşayan insanlar genellikle kendi içlerinde evleniyorlar; kendi köylerinden ithal gelin ya da damat getiriyorlar. Çoğu kez de anne ya da baba seçiyor çocuğunun evleneceği kişiyi. Böyle tuhaf bir çıkmaz var. Hatta benim benim kız öğrencilerimin içinde erkek arkadaşı olan var, bunu ailesinden gizliyor. Ama aile zamanı geldiğinde kendi köyünden damat getirince erkek arkadaşından ayrılıyor tam tersi de söz konusu olabiliyor. Erkeklerde de aynı durum söz konusu. İthal gelinde durum şu: Türkiye'den bir kız getiriyorlar, fakat kız üniversite okuyabilecek düzeyde, liseyi bitirmiş, büyük özlemlerle geliyor Almanya'ya. Kız, Almanca öğrenecek, üniversiteyi okuyacak fakat öyle bir ailenin içine düşüyor ki, bütün aile ile birlikte yaşamak zorunda kalıyor ve özellikle kayınvalide korkunç bir şey. Sahne açıldığında bakıyorsunuz kız külkedisi gibi oradan oraya koşturuyor, bütün aile kızdan iş bekliyor. Yani aile kıza müthiş bir baskı yapıyor. Kız oradan oraya ona hizmet, buna hizmet için koşturuyor. Kayınvalide de kraliçe gibi. Kızın kocası da çok silik bir tip olarak canlandırılıyor. Bir telefon geliyor, Türkiye'den kızın annesi babası arıyor, kız hemen telefona koşmak istiyor, kayınvalide engelliyor, kayınvalide gidiyor telefona. Anne baba kızlarının nasıl olduğunu soruyorlar. Kayınvalide kızın çok iyi olduğunu, Almanca kurslarına gittiğini söylüyor, yani düpedüz yalan söylüyor. Şimdi kursa gitti, onun için onunla konuşamazsınız diyor. Kayınvalide telefonda yalanları söylerken kız ağlıyor. O noktada sahneyi kestik. Bu oyunu öğrencilere değil de, işçi kadınlarına oynamıştık. Birinci, ikinci ve üçüncü kuşaktan kadınlara, en yaşlısı yetmişti, en genci de belki yirmi yaşındaydı. Çok kalabalık bir seyirci grubu vardı. Bu oyunu sahnelediğimizde, salonda müthiş bir gerilim vardı. Dönüp arkama baktığımda, inanmayacaksınız herkes ağlıyordu, bütün kadınlar "Bu gerçekten bizim yaşamımız" diye ağlıyordu. Sonra kadınlar çok çabuk adapte oldular ve sahneye çıkıp çözüm üretmeye başladılar. Bu duruma çok şaşırdım: Hayatında tiyatro nedir bilmeyen

bir kadın sahneye çıkıyor ve harikulade oynuyor. Hatta bir kadın vardı ki değme oyuncuya taş çıkarırdı, inanılmaz bir şeydi. Biraz da komediye kayarak oynayan kırk elli yaşlarında bir kadın... Müthiş bir şeydi. Çözüm üretmeye çalıştılar. Değişik çözümler ürettiler. Kız evden ayrıldı ya da annesiyle babasıyla bir şekilde iletişim kurdu, kocasını ikna etti ve ayrı eve çıktılar, yani bu tarz çözümler ürettiler. Kadınlar, “Biz aynen bunları yaşadık, keşke biz de bunları sorgulayabilseydik”, “Bir dahaki sefere kocalarımızı da getireceğiz” diyerek ayrıldılar. Aşağı yukarı dört yıldır bu alanda çalışıyoruz, ancak henüz erkeklere yönelik bir oyun yapmadık. Bunun nedeni öncelikle kadınların bu olayları kendi içinde çözümlemesi gerektiğini düşünüyorum olmam. Çünkü bütün bu ataerkil sistemde kadının yerinin ne olduğunu görüyorsunuz. Kadın eğer çocuk doğurmuşsa, hele çocuğu erkekse konumu yükseliyor, eğer kayınvalide olmuşsa çok çok yükseliyor. Yeni evleneler ise en alt konumda. Böyle bir hiyerarşik düşünce sistemimiz var. Bu hiyerarşik düşüncenin sorgulanması ve böyle bir tartışma ortamının yaratılması tabii ki çok önemli.

Bir iki örnek daha vermek istiyorum. Hep aile içinde kalarak verdim örnekleri. Bir de dışarıda, bu çocuklar okula gittiklerinde, ne oluyor ona bakalım. Böyle baskıcı ailelerden gelen kızların – öyle baskıcı aileler var ki, çocuklarının aynı sınıfta oldukları Alman çocukları ile konuşmalarını bile yasaklayabiliyor – kendi yollarını bulmaları ve bir şekilde okula uyum sağlayabilmeleri çok zor. Böyle bir sahne canlandırıldı bir çalışmamızda. Bir kız sürekli arkadaşları tarafından dışlanıyor, alay ediliyor. Kız hep böyle gölgesinden korkar bir halde dolaşiyor. Bir Alman erkek öğrenci ona ilgi gösteriyor ve onu diğer öğrencilerden koruyor, sorununun ne olduğunu anlamak istiyor. Birlikte eve dönerlerken ağabey bunların ikisini görüyor. Babaya şikâyet ediyor kız kardeşini ve kız evde dayak yiyor. Bu kadar... Şimdi burada müthiş bir kuşatılmışlık var. Bir yandan Almanların onu kabul etmemesi, onunla dalga geçmesi, diğer yandan ailesinin onun üstünde uyguladığı baskı. Öğrencilerin üzerinde durdukları bir şey daha var: çocuklarla ilişkilerinde ailenin hep çıkara önem vermesi. Her şey çıkara dayanıyor. Örneğin bir sahne canlandırdılar. İki kız var, kızlardan biri okuyor öteki okumuyor fakat kuaförde çalışıyor ve aileye para getiriyor. Aileye para getirdiği için o kız el üstünde tutuluyor. Çalışan kız bir sürü saçmalık yapmasına karşın aile bunlara göz yumuyor, kıza gayet hoş davranıyor. Okuyan kıza ise bir sorun olarak görüyorlar, “Bu yine mi kitap parası isteyecek” gibi tavırlara maruz kalan okuyan kız, kendisini bir çıkmazın içinde hissediyor. Burada ailenin çocuklara davranışının tamamen çıkar doğrultusunda biçimlenmesi oldukça ilginç bir durum.

Son olarak iki örnek daha vermek istiyorum. İlki ailedeki baskının okulda da sürdüğünü gösteren yine ataerkil yapılanmayla ilgili bir örnek. Canlandırılan sahnede kızların çoğu başörtülüler. Başörtüsü olmayan bir kız var, oldukça da güzel bir kız. Erkek çocuklar tarafından sürekli rahatsız ediliyor, ona sarkıntılık ediliyor. Kızın üzerinde inanılmaz bir baskı var ve kız çok tedirgin. Bir Türk öğretmen kıza yardımcı olmak istiyor, ama o da bir noktada tıkanıyor ve Alman müdüre gidiyorlar. Alman müdür, “Bu sizin kültürünüz, bana ne, beni ilgilendirmez” gibi son derecede umursamaz ve neredeyse ırkçı bir tutum sergiliyor. Burada hem ataerkil yapılanmayı, yani başörtüsüz bir kıza cinsel ayrımcılık yapılmasını, hem de okul müdürünün “Bu sizin kültürünüz, sizin sorunlarınızdan bize ne” diye hiçbir şekilde karışmak istememesi sonucunda ortaya çıkan ayrımcılığı görüyorsunuz. Birkaç sorun iç içe giriyor. Benim başörtülü öğrencilerimin arasında, kesinlikle başörtüsü takmak istemeyen, ama ailesinin baskısına karşı gelemeyen kızlar var. İnancından dolayı başörtüsü takan pek yok. Bu durum tiyatro çalışmalarına katılan öğrencilerim için de geçerli. Onlar çok güzel, çok etkileyici bir doğaçlama çalışması hazırladılar. Şöyle bir şey yapmışlardı: Genç bir kadın kocasından ayrılıyor, kocasından ayrılması ailesi tarafından kesinlikle tasvip edilmiyor, yani ayrılmasını istemiyorlar, fakat kadın ailesini dinlemiyor ve ayrılıyor. Yalnız başına bir eve çıkmak istiyor ama bu da tabii çok sıra dışı bir şey bizim için. Ancak kızın babası onu destekliyor, tamam diyor, mutsuz bir evlilik yapmışsın, ayrılmak da senin hakkın, ayrıldın. Ve ev arıyorlar. Tutucu bir aile olmasına rağmen kızın babası son derece olumlu yaklaşıyor. Gel gelelim mahalle baskısı dediğimiz şey onu rahat bırakmıyor. Kapı çalıyor, konu komşu geliyor ve adama öylesine bir baskı yapıyorlar ki, adam kızına “Unut, bu işi” diyor.

Benim vereceğim örnekler şimdilik bu kadar. Toplumsal cinsiyet konusunda önemli veriler sunan bu örneklerde modern yaşamla geleneksel yaşam arasındaki sıkışmışlık ve kadınların ataerkil sistemin içindeki kadın-erkek eşitsizliğini çok kolay içselleştirmesi, doğal bir şey olarak kabul etmesi öne çıkan sorunsallar. Öğrenciler, Forum Tiyatrosu oynarken birçok şeyi sorgulamaya başladılar. Yani bir sorgulama, eleştirme ve tartışma ortamı yaratıldı. Üniversitede eğitiminin temelinde de bunun olması gerektiğini düşünüyorum. Öte yandan öğrencilerin yaratıcılıklarını kullanarak bunu yapmaları çok güzel. Çünkü tiyatro oynama sadece düşünsel bir etkinlik değil, bir bütün. Dolayısıyla bu alanda yaptığımız çalışmalardan şimdiye kadar çok verimli sonuçlar aldım. Bu sonuçları bugün burada sizlerle paylaştığım için çok mutluyum.

Nilgün Firidinoğlu: Sayın Prof. Dr. Zehra İpşiroğlu'na teşekkür ederken sözü Yrd. Doç. Dr. Nihal Kuyumcu'ya bırakıyorum.

Nihal Kuyumcu: Teşekkür ederim. Ben yaklaşık on yıldır Edebiyat Fakültesi Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü'nde "Eğitimde Tiyatro" projelerini yürütüyorum. Bu projeler kapsamında Forum Tiyatrosu çalışmaları yapıyoruz. Öğrencilerin uygulamalı olarak görmesini, görerek, yaşayarak öğrenmesini istiyorum. Hemen hemen her yıl bir oyun mutlaka oynuyoruz. Bu oyunları genellikle Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'nin Kocamustafapaşa'daki Toplum merkezinde, okuma – yazma kursuna katılan kadınlara ya da benzeri merkezlerde benzeri amaçlarla bir araya gelmiş yetişkin kadınlara yönelik yapıyoruz. Bunun için öncelikle bir araştırma yapıyoruz. Nasıl, ne gibi sorunlar yaşıyorlar, neler var yaşamlarında çözemedikleri, ne gibi şeylerle karşılaşıyorlar? Bunların ipucunu almak için de en iyi yöntem onların öğretmenleri ile konuşmak. Öğretmenler bize bu konularda bilgi veriyorlar, hikâyeler anlatıyorlar. İlginç durumlarla da karşılaşıyoruz.

Yaptığımız bu çalışmalardan birkaç örneği sizlerle paylaşmak isterim. Bunlardan bir tanesi Sefaköy'de bir ilköğretim okulunda açılan okuma – yazma kursuna katılan kadınlara yönelik yaptığımız bir çalışmadaydı. Öğretmen şöyle bir olay anlattı: "Bir gün ders yapıyorduk. Kapı açıldı, birisi içeri girdi ve şöyle bir sınıfa baktı, öğrencilerimizden bir kadının omzundan tuttu ve senin ne işin var burada, doktor mu olacaksın, avukat mı olacaksın, yürü eve" dedi. Biz sadece bakakaldık, hiçbir şey yapamadık. Sürükleyerek çıkardı götürdü kadını." Öğretmen sonradan öğrenmiş ki, kadın eşinden ve kayınvalidesinden gizli geliyormuş bu kursa ve eşi bunu öğrenince gelmiş tekme tokat sürükleyerek götürmüş onu. Biz doğaçlama için bu olayı konu olarak aldık ve sorduk "Böyle bir durumla karşılaştığınızda öğretmen olarak ne yaparsınız veya katılımcıysanız eşiniz bu şekilde davrandığında ne yaparsınız?" Bunu oynadığımızda birçok öneri geldi. Mesela bir kadın kalkmadı yerinden, eşini oynayan oyuncu sürüklemeye çalıştı yine kalkmadı. "Bakın" dedi kadın, "Ben eğer istemezsem hiç kimse beni buradan kaldıramaz, ancak dört beş kişi karga tulumba kaldırabilir beni". Hakikaten de bu böyledir. Bunun gibi bir takım öneriler geldi. Ama en sonunda bir yaşlı teyze çıktı ve o kocayı oynayan kişiye yumruk atarak "Senin karına izin vermen, onu yollaman lazım, yollamazsan şu olur, ne kadar sıkarsan o kadar kötü şeyler gelir çocuklarının da karının da başına, bir şeyler öğrenmeleri lazım". O yaşlı teyze o çevrede tanınan, bilinen, altmış yetmiş yaşlarında bir teyzeydi ve o kadar güzel şeyler söyledi ki orada, herkes kafasını sallayarak, onaylayarak onu dinledi. Anlatanın bu yaşlı kadın olması çok önemliydi; tepeden bir şey anlatılmıyordu. Aynı sözleri biz, o çevreden olmayan o yöreden olmayan insanlar olarak, çıkıp bir şeyler söyleseydik bu sadece dinlenirdi, açıktan gazel okumak olarak da algılanabilirdi ama o teyzenin, onlara ait bir insanın, o çevreden bir kişinin bunları söylemesi onların çok daha ilgiyle, kabullenerek, onaylayarak dinlemelerine sebep oldu. Teyze orada oynamıyordu. Biraz önce hocamız Forum Tiyatrosu katılımcılarının nasıl bu kadar yetenekli olabildiklerini söylüyordu. Bana göre Forum Tiyatro'da oyuncular oynamıyorlar. Çıkıyorlar orada kendi yaşamlarından bir kesit sunuyorlar; karşılarındaki kişi önemli değil, o karşılarındaki yaşlı teyzenin oğlu da olabilir, damadı ya da komşusu da. Ama o birebir nasihat ediyor orada, herhangi bir rolü canlandırmıyor.

Yine Kocamustafapaşa’da yaptığımız bir başka Forum Tiyatrosu örneğinden bahsetmek istiyorum. Bu çalışmada bir anne kızının arkadaşlarıyla tatile gitmesini istemiyor ve onu gitmemesi için ikna etmeye çalışacak. Katılımcı kadın ikna çabalarının sonunda sahnede ağlamaya başladı. Hemen oyunu kestik “Bu bir oyun, sakın olun, niçin ağlıyorsunuz?” diye sorduk. Kadın, “Şu anda yaşadığım çaresizliği evimde kızım ile konuşurken de hissetmişim.” dedi. Sorunlar gerçekten onlara aitse, orada hakikaten katılım da çok iyi bir şekilde gerçekleşiyor, çözümler de çıkabiliyor. Çıkışsız kaldığımız noktada daha çözüm üretilecek duruma gelinmemiş olduğunu düşünerek oyunu bitiriyoruz. Bazı çözümler geliyor ama kendileri oluşturamıyorlarsa, o kabuğu kıramıyorlarsa, inandırıcı olmuyor. Dışarıdan, bizim öğrencilerimiz bazen oyuna katılıyorlardı. Mesela eşi tarafından aldatılan hanım ne yapsın? Böyle bir soru sorulmuştu bize. Orada hemen “Tamam ben ayrılırım, giderim” falan diyor öğrencimiz. Hemen joker olarak sahneden soruyordum seyircilere “Ne dersiniz, bu bir çözüm olabilir mi?”. “Hayır” diyorlar kesinlikle, “Biz ayrılıp nereye gideceğiz?”. Şimdi orada üniversite öğrencisi kendi bilgisi, deneyimi, yaşamı, ailesinin ona verdiği bir takım olanaklarla çıkıp orada konuşuyor. Ama o çevreden bir kadın çıktığı zaman, kendisine ait bir çözümü üretiyor ya da üretmeye çalışıyor.

Bu açıdan Forum Tiyatro’yu çok önemsiyorum, çünkü çok gerçek bir tiyatro. Gerçek, yani insanlar orada oynamıyorlar. Çıkıyorlar orada kendileriyle ve yaşamlarıyla ilgili bir deneyim kazanmaya çalışıyorlar. Elbette oynayan grubun çok iyi olması lazım. Doğa çalamaları çok iyi yapabilmesi ve hangi gruba Forum yapıyorsa o grubun özelliklerini çok iyi bilmesi lazım. Eğer bunları bilirse, forum da çok iyi işliyor, herkes katılıyor ve oyun bittikten sonra, salon boşalırken dahi, o tartışmalar devam ediyor, yeni öneriler üretiliyor ve eminim evlerinde de konuşuyorlar. “Ne olabilirdi?”, “Başka nasıl bir çözüm bulunabilirdi?”, “Ben olsam ne yapardım?” ya da “Bu çözümü biz de kullanabiliriz.” gibi bir takım donanımlarla salondan ayrılıyorlar. Benim söyleyeceklerim şimdilik bu kadar. Daha sonra sorularla devam edebiliriz.

Jale Karabekir: Herkese merhaba. Biz Ezilenlerin Tiyatrosu uygulayıcıları çok konuşmayı sevmeyiz, daha çok eylem ve aksiyonu severiz. Benim anlatacağım birçok şey var aslında ama biraz da sizin merak ettiklerinize göre anlatmak istiyorum. Şimdi benim anlatabileceğim üç temel konu var: Bir, kendi yaptığım kadınlarla Forum Tiyatrosu, Ezilenlerin Tiyatrosu çalışması. Neyi hedefliyoruz, nasıl yapıyoruz? Belki birkaç örnek verebilirim. İkincisi dünyada kadınlarla çalışan gruplar nasıl bir sistem, nasıl bir yöntemle çalışıyorlar? Üçüncüsü de feminist teoriyle Ezilenlerin Tiyatrosu’ nu beraber düşünebilmek mümkün müdür? Mesela benim deneyimlerimi merak edenler ellerini kaldırabilirler mi? Var. Peki dünyadaki örneklerden dünyada kimlerin neler yaptığını merak eden? Var. Feminist teoriyle Ezilenlerin Tiyatrosu ilişkisi? Var. Peki. O zaman sizi biraz güvenli koltuklarınızdan kaldıracam, kusura bakmayın. Şimdi benim kadınlarla yaptığım çalışmaları merak edenler buraya, dünyadaki örnekleri merak edenler buraya, feminist teoriyle ilgilenenleri de buraya alabilir miyim? Teşekkürler, böylece kimin neyi merak ettiğini, kaç kişi olduğunuzu görmüş olduk. Şimdi sizden istediğim, dörtlü gruplar oluşturmanız? Birbirinizi tanımanıza gerek yok, ama böylece tanışmış oluyorsunuz. Bir dakikanız var. Bir dakika içinde bana sormak istediğiniz soruyu aranızda anlaşılabilir misiniz? Bir tek soru istiyorum. Dört kişiden bir soru.

Nasıl, hazır mısınız? Evet, birinci grubun sorusunu alayım.

Dinleyici Sorusu: Zehra Hoca’nın anlattıkları elbette başka bir ülkeden izler taşıyordu ama ne kadar başka bir ülke olsa da yine orada yaşayan Türklerin sorununu ataerkil bir sistem içinde ele alınıyor. Bambaşka bir örnek, dünyadan daha evrensel bir temayı işleyen örnek var mı?

Dinleyici Sorusu: Forum Tiyatrosu’nun aslında biraz ön hazırlık gerektirdiğini, yani çalıştığımız grubun buna hazır olması gerektiği ifade edildi. Türkiye şartlarını düşünüyorum da, bunu yapmaya kalktığımızda mutlaka bazı zorluklarla karşılaşacaksınızdır. Dünyada yapılan çalışmalardan ne elde edildiğini ve nasıl sonuçlara ulaşıldığını merak ediyorum.

Dinleyici Sorusu: Doğu toplumları Forum Tiyatrosu’ndan ne kadar haberdarlar?

Dinleyici Sorusu: Dünyada Forum Tiyatrosu'na insanlar kendilerini çok çabuk açabiliyorlar mı? Türkiye'de mi bu kolay oluyor yoksa dünyada mı?

Dinleyici Sorusu: Dünyanın diğer yerlerinde Forum Tiyatrosu uygulamalarında belirgin bir farklılık gözleniyor mu?

Dinleyici Sorusu: Bu kadar bastırılmış bir toplumda siz bu çalışmaları yaptığınızda gerçekten kadınlar kendilerini bu baskılardan biraz olsun sıyrıp bu çalışmalara katılabiliyorlar mı? Kendilerini ne derece ifade edebiliyorlar?

Dinleyici Sorusu: Siz Türk kadınının bu sorunlu baskıcı yaşamına nasıl bir çözüm getirebildiniz? Sizin bireysel olarak ve tiyatro grubu olarak buna bakışınız nedir?

Dinleyici Sorusu: Yaptığınız çalışmaları aslında kadınlarla değil erkeklerle yapmanız gerekmiyor mu?

Dinleyici Sorusu: Türkiye'de kadınlar dışında diğer ezilen gruplar için örneğe eşcinseller, Kürtler ve Ermeniler gibi Forum Tiyatrosu çalışmaları yapıyor musunuz?

Dinleyici Sorusu: Ekonomik durumu farklı olan kadınların Forum Tiyatrosu'na verdiği tepkilerdeki farklılıklar neler?

Dinleyici Sorusu: Sanırım sizi çalışmalarınızın çoğu kadınlara yönelik, bu çalışmaları erkeklerle de ortaklaştırıp, bilinçli erkekler yaratmak gerekmiyor mu?

Jale Karabekir: Hepinize sorularınız için teşekkür ederim. Biraz zorlayıcı sorular, ama elimden geldiğince cevaplamaya çalışacağım.

Ben 1996'dan beri kadınlarla tiyatro çalışması yapıyorum. Gazi Mahallesi'nde başlamıştım. O zamanlar yalnızca tiyatro yapıyordum. Bir sorunu gösteren oyunlar yapıyordum. Bu çok önemliydi çünkü kadınlar bedenleriyle, sesleriyle kendilerini ifade ediyorlardı, başka rollere giriyorlardı ama sonuçta çözüm yoktu. Orada aynı sorunları yaşayan kadınlara bunu bir de tiyatro sahnesinden gösteriyordunuz. Benim Forum Tiyatrosu'yla tanışmam da Dramaturji dersinde oldu. Birkaç workshop, birkaç atölye çalışması aldık daha sonra ben Kanada'ya gittim ve orada bazı çalışmalarda buldum.

Kadınların ayakta kalma stratejileri var, kendileri birçok şey yapabiliyor, fakat bu noktada Forum Tiyatrosu'nun önemli bir etkisi oluyor: Onlara farklı stratejiler üretmeye yönelik bir alan ve bir araç sunuyor. O yüzden Forum Tiyatrosu iyi bir yöntem. Kadınları güçlendiriyorsunuz, ama asıl ezilenlerin sesi olduğu için seyirciyi kendi tiyatrosunu oluşturmaya teşvik ediyorsunuz. Sadece oynanan şeyi seyreden, fiziksel aktiviteyle bilinçlenen seyirciler değil, tam tersine, çıkarımda bulunan, kalkıp oynayan, eyleyen ve hayatta da bunu yapabileceğini, mücadelenin de olabileceğini gören, aktif aktörlere dönüşmüş seyirciler yaratmaktır amaç. Yani seyirci-oyuncu tanımı aslen bunu kapsıyor. O yüzden erkeklerle yapmak başka bir çalışma konusu aslında. Bizim asıl hedefimiz, Ezilenlerin Tiyatrosu uygulayıcıları olarak, ezilenleri güçlendirmek. Kime karşı? Ezenlere karşı. Onlara stratejiler üretebilecekleri bir alan ve araç sağlamak ve bunu kolektif bir biçimde yapmak.

On dört senedir Ezilenlerin Tiyatrosu tekniklerini daha çok kadınlarla uyguluyorum. Karma gruplarla da çalışıyorum, daha çok gençlerle çalışıyorum. Kadınlarla çalışmamın nedenlerinden biri, grubun kadınlardan oluşuyor olması. Okmeydanı'nda iki sene kadar yaptığım bir alan çalışması var. Bu da benim yüksek lisans tezimin araştırmasıydı. Diplomatik olarak oradaki bir merkezde çalışmayı tercih ettim. Böylece hem o mekânı tanıyorsunuz, hem oradaki ilişkileri görüyorsunuz. Okmeydanı çok heterojen bir yerdir zaten. Orada kadınlarla yaklaşık altı tane atölye çalışması yaptım. Bu atölye çalışmaları sonucunda dokuz tane oyun ortaya çıktı. Bu oyunları diğer toplum merkezlerinde oynadık, Okmeydanı'nda üretilen bir oyun Sultanbeyli'de, Ümraniye'de Kocamustafapaşa'da da oynadı, orada da kadınlarla buluştu. Çalışmalarına dair en çok üstüne basarak söyleyeceğim şey, kadınlarla bilfiil

atölye çalışması yaparak ortak sorunu bulma yönünde çalışıyor olmamdır. Neden? Çünkü oyuncular da onlar olmalı ki, kendi ortak sorunlarını daha doğru, daha düzgün belirlesinler, hem de seyirciye açılan zaman aralarında bir hiyerarşi olmasın. Hiyerarşi olmayan herhangi bir yer yok biliyorum, ama bunu en aza indirmekten bahsediyorum.

“Kurtulabiliyorlar mı?” kimseyi kurtarmak gibi bir derdimiz yok. Batı Feminizmi açısından da “Vah vah şu kadınlar çok kötü, şunlara maruz kalıyorlar” diyemem, çünkü ben de bir kadınam ve benim de onlarla ortaklaştığım şeyler var. Çok şey öğrendiğimi söylemem gerekiyor. Kadınlarla çalışmamın en önemli sebeplerinden biri de bu. Ben bilen biri değilim, birlikte bir şeyler yapıyoruz. Ben sadece bir kolaylaştırıcıyım. Yaratıcı Drama çalışmalarında olduğu gibi “Lider” değilim. Onlarla bir şeyin keşfine çıkıyoruz; bu çok eğlenceli, çok güzel bir keşif. Birincisi kendimizin, bedenimizin, daha sonra grubun, daha sonra da bir şekilde büyüyen o komünitenin keşfi.

Bir sürü konu üzerinde çalıştık: Kız-erkek çocuk ayrımı, şiddet, her zaman çıkan konulardan biri görücü usulü evlilik– her yerde çıkar karşınıza – işyerinde taciz vs. Bu noktada da şunu söylemek istiyorum: Konunun ne olduğu aslında o kadar da önemli değil. Ezilenlerin Tiyatrosu sonuca endeksli bir tiyatro biçimi değil, önemli olan yaşanan süreç. Süreç, atölye çalışmasıyla başlar, performansla devam eder, performanstan sonra herkes çıktığında evinde, sokakta her nerdeyse orada devam eder. Bu seyirci-oyuncu katılımıyla yarattığınız deneyim, sizi başka biri haline getirir, çünkü artık eylemde bulunan bir bireysinizdir. Müdahale edebileceğinizi biliyorsunuzdur artık ve zaten Ezilenlerin Tiyatrosu politikasında bu vardır. Politik özneler olmanız gerekir. Buradan çıktığımızda belli şekillerde örgütlenmeniz ve sisteme karşı daha örgütlü gitmeniz ve çoğalmanız gerekir. Hedeflenen budur aslında. Okmeydanı’nda yaptığım uygulamalarda belli bir sistem içinde oradaki toplulukla bunu sağlamaya çalıştım ki illa sonucu ne diye soruyorsanız, en azından o gruptan belli kadınlar o merkezin dışına çıkıp kendilerine bir atölye kurmaya karar verdiler. Yedi sene kadar da o atölyeyi sürdürmeye, alanlarını korumaya çalıştılar açıkçası. Bu da onların hayatlarında çok önemli bir dönüşüm getirdi, çünkü bir kadının hayatının değişmesi demek, onun komşusu, akrabaları, ailesi yani çevresinin değişmesi demek otomatik olarak. Örneğin atık kâğıt atölyesi kurmuşlardı, kullanılmış kâğıtları tekrar dönüştürmek için.

Forum Tiyatrosu’nun dünyadaki uygulamalarına gelince; iki tane örnek verebilirim. Biri Fransa. Fransa’da aile planlama hareketi var. Buradan bize farklı gözükse de, en çok feminist eğitimlerin, seminerlerin verildiği bir kurum aslında, ulusal bir kurumu var. Burada Forum Tiyatrosu’nu bu seminerlere eş güdüm olarak kullanıyorlar. Mesela siz kondomla ilgili bir şey yaptığımızda bunun Forum Tiyatrosu örneğini de yapıyorsunuz ki sadece anlatılan bir ders olarak kalmasın, seyirciler katılsın ve çözüm önerileri bulunsun. Batı’da oldukça iyi çalışan bir grup bu. Doğu’ daki en harika grup ve sanırım şu anda Ezilenlerin Tiyatrosu’nu gerçek anlamda yapan tek grup ise Hindistan’da Jana Sanskriti’dir. Jana Sanskriti Kalküta’ da Batı Bengal’de yaşıyor. Batı Bengal biraz daha politik bir yer, Komünist Parti’ nin oy oranının yüksek olduğu bir yer. Sanırım bine yakın oyuncuları var. 1984’ten beri kırsalda, köylerde çalışıyorlar. Patriyarkal sistem değişmeden, yani kadınların kurtuluşu olmadan diğer kurtuluşların mümkün olmadığını ve ana problemin erkek egemen sistem olduğunu düşünen bir grup. Çok çeşitli yöntemleri var. Onlara bir topluluk demek yanlış olur, onlar artık politik bir hareket haline dönüşmüş durumdadır ki, aslında Ezilenlerin Tiyatrosu’nun hedeflediği şey de bir noktada bu. Birçok konuda oyunlar yapıyorlar, köy köy geziyorlar. Sokakların olmadığı, yolların gitmediği köylere gidiyorlar ve orada ciddi çalışıyorlar ve komün olarak yaşıyorlar, çok farklı bir yapıdadır. Sonuçlarını alıyorlar mı? Alıyorlar, mesela eğitimin kalitesi üzerine bir oyun yapıyorlar, daha doğrusu bu talep halktan geliyor. Diyorlar ki “Bizim çocuklarımız niye kalitesiz eğitim alıyor, niye öğretmen yok?” ve bunun üzerine bir oyun yapıyorlar. Oyun yapan grubun içindekiler de zaten Batı Bengal köylerinden insanlar. Uzun uzun anlatmayayım. Oradan çıkan önerileri yetkililere talep olarak sunuyorlar ve böylece de yalnızca bir tiyatro aktivitesi değil, halkın talebini yetkililere ileten bir iletişim biçimine dönüşüyor. Bu onların yaptığı şeylerden yalnızca biri.

“Forum Tiyatrosu dünyada mı, Türkiye’de mi daha rahat uygulanıyor?” sorusuna gelince. Dünyada bunu çok daha fazla uygulayan var. Türkiye’de çok azız, ama bu durum da yavaş yavaş değişiyor. Daha kolay mı, rahat mı onu bilemiyorum aslında, buna o yüzden çok net bir cevabım yok.

“Sonucunda ne oluyor?” Tabii ki çalıştığınız grubu çok iyi tanımanız lazım ama illaki çok sosyolojik bir araştırma yapmaya gerek olmayabilir. Belki bir süre orada yaşayabilirsiniz. Kolaylaştırıcı olmak o kadar zor değil. Ama eğer siz bir tiyatro grubuysanız ki bunun örnekleri olduğu için söylüyorum, o zaman çok sosyolojik araştırma da yapmanız gerekir. Gidip o bölgedeki insanlarla konuşmak lazım, onlar için bir oyun hazırlayacaksınız. Ki bu da politik olarak çok doğru değil, çünkü bunun için çok iyi sosyolojik araştırma yapmanız lazım. Ama ben daha eski tarzda işler yapıyorum açıkçası, yani Boal’in tarzında. Çünkü o komüniteden insanların da ön çalışma aşamasından geçmesi, onların kendi sorunlarını ifade etmesi, onların oynanması, onların seyirci-oyuncudan gelen çözüm önerilerine karşı doğaçlama yapmaları çok önemli. Bir süre sonra biz gidiyoruz, yani o komünitede bir daha olmuyoruz, belki o oyundan sonra ben olmuyorum ama o komünite aynı şekilde yaşamaya devam ediyor. O yüzden komünite üyelerinin kendi içlerinde aktif olmaları, ya da bir örgütlenmeye girmeleri ya da bir şeyler yapmaları çok daha önemli.

Ezilme farklı biçimlerde uygulanıyor, herkes aynı şekilde ezilmiyor. Erkek egemen sistem herkesi farklı biçimlerde eziyor. Elbette bunun üzerine de konuşabiliriz. Mesela en son Yozgat’ta yaptığımız bir çalışmada birbirinden farklı sınıflardan gelen kadınlar aynı atölyede birbirleriyle oyunları oynadılar. Katılımcıların sınıfsal farklılıkları oradaki dengeleri değiştirdi. Çünkü kadın deneyimi ortak bir deneyim, çünkü aynı sistem tarafından eziliyoruz, evet farklı şekilde eziliyoruz ama birbirimizin ezilmişliklerini fark etmek de çok önemliydi. Ortak paydada birleşmek mümkün bu anlamda, onu söyleyebilirim.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Nilgün Firidinoğlu: Jale Hanıma teşekkür ediyoruz. Jale Hanımın interaktif çalışması/söyleşi sizden gelen sorular üzerine biçimlendiği için şimdi Zehra hocamıza ve Nihal hocamıza, onların yaptığı çalışmalar bağlamında sorularınız varsa, o soruları alabiliriz, elbette Jale Hanım’a da soru yöneltebilirsiniz.

Dinleyici Sorusu:

Benim sorum Zehra hocaya ve Nihal hocaya. Jale Hanım’ın dünyadaki örneklerinden bahsettiği örgütlülük gerektiren çalışmalara benzer çalışmalar yapmayı düşündünüz mü?

Nihal Kuyumcu: Ben kendi adıma yapmayı çok istiyorum ama bu konuda öğrenci arkadaşlar çok ilgi göstermiyorlar. Çalışmaları sadece ders bağlamında görüyorlar. “Bu bir tiyatro değil”, gibi bir takım kaygıları da var. Tiyatro yapmayı sadece *Hamlet* oynamakla ya da benzeri şeyler olarak düşünen arkadaşlarımız çok. Ben her yıl büyük bir heyecanla başlıyorum. İlk defa bu sene seyirciye oynayamadık, ders programımız tatillerden dolayı çok sıkıştı. Ama bundan önceki yıllarda toplum merkezlerinde hep oynuyorduk, çokta güzel geçiyordu. Şimdi bir grup böyle bir çalışma yapıyor. Biraz heyecanla onları takip ediyorum. Umarım dağılmazlar, devam ederler. Onlarla mesela Ereğli Demir Çelik fabrikalarında işçilere yönelik bir çalışma yaptık. Okullarda çalışmalar yapıyorlar. Yani bunlar çok güzel şeyler, ama yeterli ilgi göstermiyor arkadaşlarımız, eğer varsa bu konuda çalışmak isteyenlerle keyifle çalışırız tabii ki.

Zehra İpşiroğlu: Ben de çok kısa bir şey söyleyeyim. Aslında şöyle bir şey var. Yaşam bir doğaçlama, yani bunu böyle düşünmek gerekiyor. Biz şu an doğaçlama yapıyoruz. Anlatıyoruz, Jale sizleri üç gruba bölerek çok hoş interaktif bir doğaçlama yaptı. Siz de katıldınız. Zaten hepsi bir doğaçlama. Öyle baktığımız anda sahneye taşıdığımız şeyin aslında yaşamdan hiç farklı olmadığını görüyoruz. Öyle olduğu için öğrenciler de buna çok kolay adapte olabiliyorlar. Ama aynı zamanda bunun insanı çok rahatlatan bir yanı var, yani sorunlar üzerinde konuşma, sorunların ayırtına varma.

Sonra ne kadar klişelerle düşündüğümüzü fark ediyoruz. Klişeleri içselleştirmişiz, klişelerle yaşıyoruz. Bunun bilincine varmanın insanı rahatlatan bir yanı var. Az önce Jale şöyle bir şey söyledi: “Kadınları güçlendiriyoruz.” Yani Forum Tiyatrosu’nda çalışan bence herkes güçleniyor. Oyuncular da, izleyenler de. Forum Tiyatrosu’nun öyle psikolojik bir etkisi var.

Jale Karabekir: Ezilenlerin tiyatrosunun teorisine baktığınızda, daha çok “sosyal değişimi”, hedefler. Bir derdiniz var demek ki, bunu değiştirmeniz gerekiyor. Zehra hanımın dediği gibi, hem sahnedeki oyuncular, hem seyirciler, hem eğer varsa kolaylaştırıcı güçleniyor. Çünkü ben de bu çalışmalarla çok güçlendim. Diyarbakır’daydım bu hafta sonu, biri bana: “Ama ben senin fikrine katılmıyorum. Bence kadınlar bu şekilde güçlenemez” dedi. Biraz düşündüm, çantamı topluyordum ve sonra döndüm: “Ben çok güçlendim ama“ dedim. Çalıştırıcılar, kolaylaştırıcılar olarak, bizler de çok şey öğreniyoruz. Güçlenme stratejilerini öğreniyoruz. Bu bakımdan çok önemli, hepimizin bireysel değişimi ve daha sonra da sosyal değişimi gerçekleşiyor. Bu bütün Ezilenler Tiyatrosunun, özellikle Forum Tiyatrosunun sürecinde böyledir.

Kerem Karaboğa: Nihal hocanın bahsettiği konudan yola çıkarak bir şey söylemek istiyorum. Aslında lisans eğitimi başlar başlamaz, Zehra hocamız bölüm başkanıyken eğitimde tiyatro diye bir ders yapmaya başladık. Çünkü bu Forum Tiyatro diye konuştuğumuz şeyin bir boyutu da anladığınız gibi eğitimle çok alakalı ve zaten Augusto Boal, Paulo Freire’nin Ezilenlerin Pedagojisi’nden de faydalanıyor. Boal, ezilenlerle çalışmalarını, ezilenlerin hayat karşısındaki duruşlarını sadece düşünce düzeyinde değil, eylem düzeyinde de ifade etmelerine imkân sağlayacak bir alan açma bağlamında gerçekleştiriyor. Tiyatro zaten hep vurgulandığı gibi yaşamdan birşeyleri canlandırdığımız bir yer ve bunu da klasik anlamda seyreden ve onlara gösteri sunanlar olarak değil, herkesin katılımcı olduğu bir alan haline dönüştürdüğünüzde, yaşamı bizzat o mikro düzeyde dönüştürmeye başlamış oluyorsunuz. Bunun çok hoş, önemli bir şey olduğu düşüncesiyle aslında Eğitimde Tiyatro dersi bizim gündemimize geldi ve sağ olsun Nihal de Çocuk Tiyatrosu ve Eğitimde Tiyatro konularında bir sürü araştırma yapıp bunları pratiğe taşıdı. Bir sürü insan o eğitimler sonrasında çeşitli biçimlerde, kendi dünya görüşleri ve hayat içerisindeki durumlarıyla bağlantılı olarak bunu uygulamaya çevirdiler. Bu açıdan Eğitimde Tiyatro, sadece bir ders değildi ve hala da aslında sadece bir ders değil. Bu yüzden biz şimdi 3. sınıfta bu dersi hem seçmeli hem zorunlu olarak herkese vermeye çalışıyoruz. Önemli bir ders olduğunu düşünüyoruz. Bu noktada benim sormak istediğim bir şey var. Az önce Jale’nin konuşmasında geçti, bazı durumlarda Forum Tiyatro ile Yaratıcı Drama bazen birbirine karışabiliyor. Yani daha doğrusu karıştırılabilir. Bunun farklarını ben söylemek istemiyorum, sizin ne düşündüğünüzü sormak istiyorum. Yaratıcı Drama çalışmalarıyla Ezilenlerin Tiyatrosu Forum Tiyatro arasında sizce ne farklar var? Çünkü Yaratıcı Drama da çok yaygın bir şey ve bazen de aynı şeymiş gibi algılanabiliyor.

Nihal Kuyumcu: Algılanması onun doğru olduğunu göstermez.

Kerem Karaboğa: Yani onun yanlışı nedir?

Jale Karabekir: İstedığımız kadar açık konuşabilir miyiz? Yani ben Yaratıcı Drama’yı bir sektör olarak görüyorum. Şu an Türkiye de gerçek bir sektör, yani yaratılmış bir iş alanı. Bireysel gelişimi hedefliyor, zaten bireycilik sistemimizin dayattığı bir şey. Kötü bir şey değil diye düşünebilirsiniz ama Forum Tiyatrosu’na nazaran baktığınızda bireysel değişimi hedeflediği ve daha da çok bireyselliğe sürüklediği, çalışma “liderlerinin” çeşitli okullardan para kazanarak yaşadıkları ve sonuçta bazı şeyleri gözden kaçırdıkları için ben onu bir sektör olarak görüyorum. Bir tehlike olarak görmüyorum. Forum Tiyatrosu politik bir tiyatrodur; bir çalışma yapıyorsanız atölye çalışması için kimden para aldığınız önemlidir. Yani ezen ezilen ilişkisinin olduğu ve ezilme üzerine çalıştığınız bir atölye çalışmasında, gidip de bir ezenden para alıp ezilenlerle çalışamazsınız yani politik tiyatro deneyiminin kökeninde ideolojiler vardır. Ben Yaratıcı Drama çalıştırıcısı değilim, fakat çoğunlukla aynı egzersizleri kullanıyoruz ama aynı egzersizi farklı amaçla kullanıyoruz. Dolayısıyla bütün

sürecimiz de, sonucumuz da, amacımız da, değişimlerimiz de çok farklı oluyor. Yaratıcı Drama bir sektör ve bunu söylediğim içinde de çok rahatım şimdi.

Dinleyici Sorusu: Tüm konuşmacıların Forum Tiyatro uygulamalarında kadınlar üzerine yoğunlaşmış durumda olduklarını gördüm. Erkek egemen toplumda bana göre erkekler de eziliyorlar, baskılardan etkileniyorlar. Cinsel ayırım başlıyor. Örneğin Eşcinsel erkekler, onlar bana göre kadınlar kadar eziliyorlar, özellikle bizim toplumumuzda. Bunun üstüne bir çalışma yaptınız mı? Ya da bu konuda neler yapılabilir?

Zehra İpsiöglü: Önemli olduğunu düşünüyorum. Şimdi konuşurken onu düşündüm. Bir doğaçlama çalışmasında doğal olarak eşcinsellik sorunu da gündeme getirilmişti. Ama Forum Tiyatrosu çalışması değildi, başka bir çalışmaydı. Bu çok doğal bir biçimde geldi. Biz o konunun üstüne çok gitmedik, ama gidilmesi gerekiyor doğal olarak. Önce en basit şeyleri çözümlayelim dedik. Çünkü eşcinsellik öyle bir konu ki, aileler hiçbir zaman çocuklarının eşcinsel olduklarını kabul etmek istemezler. Bunu kabul edebilmeleri için çok daha başka bir düzeyde olmaları gerekiyor. Bir öğrencim anlattığı ufak bir örnek geldi aklıma. Çok mutlu bir evlilik ve aile hayatı süren baba oğlunun eşcinsel olduğunu öğrendiği anda, çıldırıyor ve karısını suçluyor. Diyor ki: “Git sen kendine baktır benim oğlum olamaz bu.” Ben bunun üzerinde çok düşündüm, karısını suçlamasının, ondan kuşkulanasının ne kadar ayıp olduğunu düşündüm. “Benim oğlum olamaz ben erkek adamım, erkek adamın eşcinsel oğlu olur mu?” diyor baba. Böylece bütün aile çözülüyor, zaten kadın hemen ayrılıyor eşinden. Trajik durumlar ortaya çıkıyor. Bu üzerinde durulması gereken apayrı bir konu ve biz daha olayın temelindeyiz. Önce kadınların şiddete uğramadığı eşit haklara sahip olduğu bir ortam hedefliyoruz. Yani yavaş yavaş yapılacak çalışmalar bunlar. Daha işin o kadar başındayız ki, o kadar yapılması gereken, üstüne gidilmesi gereken çok sorun var ki, bu bizim üzerinde durduğumuz sorunlar varoluşsal sorunlar. Ama madem siz böyle bir soru sordunuz, ben de bu gruba sorayım. Yani özellikle erkek arkadaşlara sorayım. Siz bizim yaptığımız bu çalışmaları nasıl görüyorsunuz? Yani sizin bakışınız nedir? Özellikle erkek arkadaşlara soruyorum çünkü Almanya’da da olay farklı. Sözelimi erkek öğrencilerden farklı tepkiler geliyor. Bir kesim var bu işte, bu tür çalışmalarda çok zorlanıyor. Bir öğrencimiz vardı, Forum Tiyatrosu’nda çalışıyordu ama bir gün tam sahneye çıkacağımız sırada bırakıp gitti. Allahtan bir başkası yerine gelebildi kısacası erkek öğrencilerle bazı sorunlar yaşıyoruz. Öte yandan bazı erkek öğrencilerimiz var ki, toplumsal cinsiyet konusunda tezler yazmaya ve araştırmalar yapmaya başladılar. Kadın hakları, insan hakları demektir. Hepimiz insan haklarından yanayız. Hepimiz kadın haklarından yanayız. Feminizm, kadın haklarından yana olma anlamına geliyor. Başka hiçbir anlama gelmiyor. Sizin bu konudaki görüşünüzü de ben merak ediyorum, bizim bu yaptığımız çalışmalar hakkında da. Açık gönüllülükle konuşabilirsiniz. Farklı düşünceler de önemli, onların üzerinde de hep birlikte tartışabiliriz.

Jale Karabekir: Eşcinsellerle ilgili ben bir şey söyleyebilir miyim? Normal şartlarda bir grupla çalışıyorsanız o grubun ortak sorununu bulmaya çalışıyorsunuz. Biz oyunları başkaları için yapmıyoruz, biz kendimiz için ve kendi komünitemiz için yapıyoruz. O konu topluluk içinden çıkmıyorsa ya da öyle bir durum yoksa uğraşabilirsiniz, ama bu dayatmacı bir yaklaşım olacaktır. Bir teklif gelir o gruptan, gider onlarla çalışırsınız. Bunun üzerine bir çalışma yapabilirsiniz. Ama ben yaptığım atölye çalışmalarında hiçbir zaman “Şu konuda çalışacağız arkadaşlar” demiyorum. Grup zaten çeşitli imaj çalışmaları ve oyunlarla ortak sorunu ortaya çıkarıyor.

Zehra İpsiöglü: Gruptan gelen bir öneri sonucunda hedef grup eşcinseller olsun diye bir karar alınabilir. Çünkü hep hedef gruplara oynanıyor, işçilere, lise öğrencilerine, hep belli bir gruba oynanıyor. Böyle bir talep gelmedi şimdiye kadar.

Jale Karabekir: Zaten doğalında gelişmesi lazım.

Nihal Kuyumcu: Aslında sadece kadın sorunlarıyla sınırlı değil çalışmalarımız, ama bugünkü konu başlığımız kadınlar olduğu için biraz da bu konu üzerinde duruyoruz. Çeşitli gruplarla yapıyoruz

bu çalışmalarını veya bir workshop sırasında dediğiniz konularda çeşitli öneriler gelebiliyor, ama eğer grup içerisinde eşcinseller yoksa hiçbir işlevselliği, hiçbir anlamı olmaz yapılacak çalışmanın. Çünkü o kişilerin bizzat olması lazım o grup içinde; gerçekten o sorunu, o baskıyı duyan, hisseden, yaşayan insanların olması lazım.

Dinleyici Sorusu: Benim sorum Zehra Hoca'ya olacak. Sizce iki, üç nesil sonra Almanya'da yetişen yeni gençlerin Türklükten gelen dinsel, cinsel ve geleneksel yapılarla yüzleşmeye gireceğini düşünüyor musunuz? Bir yerden sonra artık bir Alman vatandaşı veya bir Alman gibi hissedeceğini düşünüyor musunuz? Tamamıyla Türklükten gelen geleneklerden sıyracağını düşünüyor musunuz?

Zehra İpşiroğlu: Ben bunun bir süreç olduğunu düşünüyorum. Şu an iki dilli, iki kültürlü olma üzerinde çok duruluyor. Almanya'daki Türkler, zaman içinde tabii ki o topluma adapte olacaklar ve belki asimile de olacaklar. Bu da çok doğal bir şey, burada milliyetçi bir tutumda olmamak gerekiyor. Bizimkiler diyorlar ki; "Türkler Alman oluyor." Ben bunu yanlış buluyorum. Doğal bir gelişme bu. Ama tam tersine kökenlerine bağlı kalmak isteyenler de olabilir. Çocuklarını iki dilli olarak büyütmek isteyenlerde olabilir. Biraz önce kadınlara yönelik yaptığımız çalışmalardan örnekler verdim, ama bütün bu ataerkil yapılanma içinde kadının konumu nedir? Onun da üzerinde ayrıntılı olarak durdum. Yani kadın da bu hiyerarşik düzen içinde en üst düzeye gelebiliyor. En büyük baskıyı kadın yapabiliyor. Asıl bu çok önemli bir şey. Ama eğer kadınlar kendi sorunlarının, yaşadıklarının, ataerkil sistemi nasıl içselleştirdiklerinin, bilincine ya da ayırtına varabilirlerse belki bir şeyler yeşerebilir. Aslında erkekler için çok büyük bir sorun yok. Çok büyük şeyler yaşamıyorlar. Bundan rahatsız olabilmeleri için çok duyarlı olmaları lazım. Benim birlikte olduğum gençlerin arasında duyarlı olanlar da çok var. Ataerkil sistemden rahatsız olan ve kadın haklarına sahip çıkan, çok duyarlı öğrencilerim var. Size komik bir şey anlatayım. Ben ilk kez üniversitede bu tür çalışmalara başladığımda bana "Feminist misiniz?" diye sordular. Çünkü Feminizmi sapıkça bir şey olarak görebiliyor gençler. Ben bu durumun bilincinde olarak ve onları biraz da provoke etmek için dedim ki: "Evet, hatta benim eşim de Feminist." Öyle söyleyince çok güldüler. Sonra beni seven bir öğrenci geldi ve "Hocam çok üzülüm bu söylediğiniz söze, yani lütfen böyle şeyler söylemeyin çünkü bu çok kötü anlama geliyor; yani eşim eşcinseldir anlamına geliyor." dedi. Ama zaman içinde böyle düşünmemeyi öğrendiler. Bu, çalışmaya başladığım yıllardaydı. Şimdi hiç kimse çıkıp da böyle bir şey söylemez. Erkekler olsun, kadınlar olsun daha başka bakıyorlar olaylara.

Ebru Gökdağ: 1999 yılından beri Augusto Boal üzerine çalışıyorum. Benim de doktora tezim Ezilenlerin Tiyatrosu üzerine. Aslında bir sorum yok, burada bir iki öğrencinin sorusu yarım kaldı, onlara istinaden bir şeyler eklemek istiyorum. Bu benim görüşüm ve bütün uygulayıcıların belki bunu takip etmesi gerekmiyor. Bu Ezilenlerin Tiyatrosu bizim ciddiyetle üzerinde durmamız gereken bir konu. Öncelikle ezilen kim, ezilen ne? Onu çok iyi bilmek gerekiyor. Bugünkü konu kadınlar üzerine olduğu için sanki hep Forum Tiyatrosu kadınlarla ilişkilendiriliyormuş gibi bir izlenim bırakabilir dinleyenler üzerinde, ama şunu çok iyi bilmeniz gerekiyor ki monologa tabi olan herkes ezilendir. Eğer bir yerde diyalog yoksa, monolog varsa ezilme başlamış demektir. Hangi cinsten, hangi ırktan, hangi sosyal statüden, nereden gelerseniz gelsin, eğer monoloğa tabiiyseniz eziliyorsunuz demektir. Dolayısıyla Ezilenlerin Tiyatrosu yöntemlerinden herhangi biri sizin için geçerlidir, uygulayabilirsiniz, sorununuza bu yöntemi kullanarak çözüm bulmaya çalışabilirsiniz. Forum Tiyatrosu için sanırım en önemli meselelerden biri yapılan çalışmalarda ve hazırlanan oyunlarda Forum Tiyatronun dramaturjisi. Genellikle şöyle bir handikapa düşülüyor; Ezilenlerin Tiyatrosunu yarattığı zaman, Augusto Boal'in en büyük hayali şeydu, bu kendi ağzından ve bana birebir söylediği bir şeydir: "Keşke Ezilenlerin Tiyatrosu futbol gibi her yerde herkes tarafından oynanabilse." Çünkü Brezilya'da sokaklarda ne kaleye ihtiyacınız vardır, ne hakeme ihtiyacınız vardır. Aynı Türkiye'de olduğu gibi üç çocuk bir araya gelir, bir top bulur, top yoksa gazete kâğıdı yuvarlanır ve oynamaya başlarlar. Ezilenlerin Tiyatrosu da keşke böyle kullanılabilse diyor, Augusto Boal. Asıl hedeflenen bu: tiyatronun halkın eline verilmesi. Şimdi bizim karşı karşıya kaldığımız en büyük tehlikelerden biriye

şu; Yaratıcı Drama'da olduğu gibi, Ezilenlerin Tiyatrosu yöntemlerini öğrenmiş belli bir grubun bunu kendine mal edip, kendi tekeline alıp insanlara bir şeyler öğretme çabalamasıdır. Eğer ben Forum Tiyatroyu kullanarak kendi grubuma “arkadaşlar gelin hemşirelerin şöyle bir sorunu var bununla ilgili bir Forum Tiyatrosu hazırlayalım, sonra gidip bunu hastanelerde hemşirelere sunalım, onlar da el kaldırsınlar, başkahramanın yerine geçsinler, öyle olsun böyle olsun.” dersem orada interaktif bir tiyatro vardır ama Ezilenlerin Tiyatrosu'nun özü, hedefi yoktur. Neden? Çünkü sorunun hemşirelerden gelmesi lazım. Hemşirelerin, bu çalışmayı yapması lazım. Bu süreçte de hemşirelerin bilinçlenmesi lazım. Hemşireler bunu diğer hemşirelere, doktorlara ve hastane çalışanlarına oynamalı. Eğer siz oynamayın ben sizin yerinize oynarım dersem, geleneksel tiyatrodan farklı bir şey yapmıyor olmam. Dolayısıyla şimdi böyle bir handikapla karşı karşıyayız. Asal olan, gerçekten ihtiyacı olan grubu bulup, eğer çağırıldıysanız o insanlara öğretip, onların bilinçlenmesini sağlayıp, o grup içinde değişimi başlatmak. Ezilenlerin Tiyatrosu aldığınız zaman her şeyi düzelden bir hap değil. Herhangi bir etkinlik sonrasında bir şeyleri değiştirip dönüştürdüyseniz bu aynen devam edecek diye bir şey yok. Çünkü hedeflediğimiz hep mutluluk. Mutluluk maalesef kalıcı değil. Dolayısıyla sürekli savaşmak durumundasınız. Asal olan, bireylerin Ezilenlerin Tiyatrosu yöntemleriyle ezilmemelerini sağlamak. Bir takım gruplar kurarak onlara dertlerinin ne olduğunu sunup, sonradan onların sahneye gelip bir şeyleri değiştirdikten sonra oturmaları değil. Ezilenlerin Tiyatrosu bu değil. Ancak dünyada Ezilenlerin Tiyatrosu şu an da büyük bir hızla böyle bir deformasyona doğru gidiyor ve bu gerçekten çok tehlikeli. Ezilenlerin Tiyatrosunu Augusto Boal, oyuncular için, ya da belli marjinal gruplar için yaratmadı. Halk için yarattı, onların yapmasını istiyor. Her grup, monoloğa tabii olan her grup, Ezilenlerin Tiyatrosunu yapabilmeli. Bunu bilenler bu araçları insanlara öğretmeli ve onlar bir araya gelip bu çözümleri üretebilmeliler. Evet, eşcinseller üzerine büyük çalışmalar var, eşcinsellerin kendileri yapıyor bunu Amerika'da. Hatta Forum Tiyatrosu çalışmalarını sonrasında Kanun Tiyatrosuna dönüştürerek kendi durumlarını iyileştirici kanunlar oluşturuyorlar.

Jale Karabekir: Vurgu yaptığınız handikapı anladığımı söyleyebilirim. Şöyle bir örnek vereyim isterseniz. Dört gün boyunca Diyarbakır'da, oradaki tiyatro kursunun öğrencilerine bir çalışma yaptım. Çocukların farklı tiyatro tekniklerini görmelerini istiyorlardı. 15-23 yaş arası bir gruptu. Bu sırada oradaki kadın hakları üzerine çalışan kurumlarla da görüşme fırsatım oldu. Onlarla konuştuğumda kadın gruplarıyla çalıştığımı Feminist tiyatro grubu olduğumuzu söyledim. Onlar da: “Gel sen de burada Kürt kadınlarla çalış” dediler. Bu teklif karşısında ben “Birincisi Kürtçe bilmiyorum, ikincisi Kürt değilim, burada yaşamıyorum, niye ben yapayım. Ben sizlere eğitimci eğitimi vereyim, sizler yani kadın kurumundaki kadınlar, tiyatrocular bu eğitimi alın, öğrenenin ve sizler uygulayın.” dedim. Sanırım Ebru Hanım bunu işaret ediyor. Forum Tiyatrosu'nun Yaratıcı Drama çalışmalarından en büyük farkı da bu noktada ortaya çıkıyor; üstüne basa basa politik bir tiyatro dememizin nedeni bu. Sosyal değişim dediğimiz şey bu. Şu an konumuz kadınlar olduğu için üstünde durduk ama aslen sadece kadınlar değil, bütün ezilen gruplar, bireyler için bir tiyatro biçimidir Ezilenlerin Tiyatrosu. Forum Tiyatrosu ise yöntemlerden yalnızca bir tanesi; İmaj Tiyatrosu, Görünmez Tiyatro, daha içselleştirilmiş baskıları araştıran Arzu Gökkuşığı, Beynimdeki Polisler, Yasama Tiyatrosu ya da Kanun Tiyatrosu gibi birçok yöntem var. Yasama Tiyatrosu, doğrudan demokrasiyi sağlayan Forum Tiyatrosu yöntemini kullanarak buradaki seyirci oyuncunun, yani halkın yaptığı çözüm önerilerini hukuk diline çevirip, bunu belediye meclisine kanun olarak geçirmeye çalışıyor. Rio'da ve Toronto'da bu yolla çıkarılan yasa örnekleri olduğunu biliyoruz. Elbette tahmin edebileceğiniz gibi yasa çıkınca her şey düzelmüyor, yasanın bir de uygulanması gerekiyor. Ciddi bir şekilde politik, doğrudan, halkın istekleri ve talepleri üzerine gelişen, solcu değilse de ilerici çalışmalar var. Zaten Augusto Boal'a göre, kendi içinde de devrimin provası bu çalışmalar. Şimdi biraz değişmiş olabilir, ama sonuç itibarıyla yeni yaşamın, yani istenilen yaşamın bir provası olarak görülüyor, devrim olarak bakmasak da.

Zehra İpşiroğlu: Sadece çok kısa bir şey söylemek isterim. Biraz önce eşcinsellik sorunu gündeme gelmişti, birlikte çalıştığımız grubun içinden eşcinsellik üzerine çalışalım diye bir talep

gelmedikçe, biz gidelim de eşcinsellerin sorununu işleyelim demek söz konusu olamaz. Grubun kendi içinden böyle bir talebin gelmesi gerekiyor. Kendi içinden çıkması gerekiyor. Benim gruplarım Almanya'daki göçmenler, göçmen çocukları ve onların sorunları. Dolayısıyla sadece o sınırlama ve o çerçeve içinde kalıyor çalışmalarımız. Zaten aktardığım örneklerde bu çevreyi açıkça göstermekte. Hiçbir zaman yaptığımız çalışmalarda "Biz doğrusunu biliyoruz, bu böyle olacak" diye üstten bir tavır sergilenmiyor. İşin hoş yanı da bu. Jale ve Nihal'in söylediği gibi biz keşfediyoruz; çalışırken yaptığımız tuhaf bir yolculuk, iç yolculuk gibi bir şey oluyor.

Nilgün Fridinoğlu: Son bir soru alabiliriz.

Dinleyici Sorusu: Jale Karabekir'e bir sorum olacaktı. Kapitalist sistem ve patriarkal kast sistemi birbirini beslerken ayı zamanda kadınlar üzerinde arttırılmış bir baskı yaratıyor. Feminist bakış açısıyla yaptığımız tiyatrodaki özellikle Forum Tiyatrosu'nda bu durumu nasıl ele alıyorsunuz? Sonuçta sadece kapitalist sistemin ortadan kalkmasıyla kadın sorunu ortadan kalkmıyor, ya da sadece patriarkal kast sisteminin ortadan kalkmasıyla da bu olmuyor? Siz tam olarak bu soruna nasıl bakıyorsunuz?

Jale Karabekir: Çok hızlı cevap vereyim vaktimiz kısıyor çünkü. Ben sizden biraz ayrılacağım, çünkü Feminizm kadın hakları değil bence. Feminizm, güç ve iktidar ilişkilerini, sınıf ve cinsiyete dayalı, ama daha çok dil, din, ırk, sınıf üzerinden anlamaya çalışan, inceleyen ve buna aslında bir noktada da karşı olan bir "izm". Bu yüzden ben hayatta kendimi çok daha rahat ifade edebiliyorum feminizmle. Ama dediğiniz gibi, yani kapitalizmle derdiniz yok mu? Var. Ekolojiyle ilgili derdimiz var mı? Var. Etnisite, din, dil, ırk ayrımcılığıyla ilgili feministlerin her zaman söyleyecekleri şeyleri oldu, çünkü kadın meselesi bundan bağımsız bir mesele değil. O yüzden biz *Çernobil'den Sesler* diye bir oyun yaptığımızda Feminist Tiyatro ne demek belki onu anlatmak lazımdı. Mutlaka kadın meselesi, kadının olduğu oyunların oynanması değildir. *Çernobilden Sesler* Feminist Dramaturjiyle yapılmış bir oyundu örneğin. Bu noktada bir kadın oyunu olduğunu söyleyemeyiz. Kadın oyunu farklıdır, Feminist Tiyatro daha farklıdır. Çalışma biçiminizle de bu şekillenir. Aranızdaki oyuncularla, dramaturjiyle de ilgilidir. İdeal olanı yapmaya çalışıyoruz, ama her zaman istediğimiz gibi işlemiyor süreç. Birlikte denemeye çalışıyoruz; Forum Tiyatrosu bağlamında benim tercih ettiğim yöntem bu. Sonuçta oldukça zor bir tercih bu.

Bizim şu anda da yapmaya çalıştığımız temel bir şey var. Bu lafi sevmiyorum ama eğitimci eğitimi dediğimiz çalışma.. Forum Tiyatrosunun özünü ve tekniğini merak edenlere ve gerçekten uygulamak isteyenlere, olabildiğince doğru bir biçimde, kendi deneyimlerimizle ve yurtdışından tanıdığımız sevdiğimiz, inandığımız hocaların da katılımıyla aktarmak. Türkiye'de daha geniş bir uygulama alanı açmak.

Nilgün Fridinoğlu: Öncelikle konuşmacılarımıza Forum Tiyatrosu bağlamında deneyimlerini bizlerle paylaştıkları için ve sizlere sorularınızla panelimize yön verdiğiniz için çok teşekkür ediyoruz.

Zehra İpşiroğlu, Nihal Kuyumcu, Jale Karabekir:

Biz teşekkür ederiz.